

DE AUTOBIOGRAFIE

Benjamin Franklin

De autobiografie

met een nawoord van
J.A. Leo Lemay

vertaald door
Molly van Gelder

NOORDBOEK

De vertaalster ontving in 2008 voor deze vertaling een werkbeurs van de Stichting Fonds voor de Letteren.

De dichtregels op pp. 28, 77, 110, 116 en 117 en 175 werden vertaald door Jabik Veenbaas.

© herziene uitgave 2025 uitgeverij Noordboek
Oorspronkelijke titel: *The Autobiography of Benjamin Franklin*

© 2008/2025 Nederlandse vertaling Molly van Gelder

Omslagontwerp: Gert Jan Slagter
Boekverzorging: Robert Seton
Omslagbeeld: Benjamin Franklin Drawing Electricity from the Sky,
Benjamin West, ca. 1816

ISBN 978 94 6471 340 4
NUR 680 | 730

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgeverij Noordboek, Hellingbaas 1, 8401 JH Gorredijk, Nederland – info@noordboek.nl. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (fsc) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Noordboek is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

DE AUTOBIOGRAFIE

Deel een 7

Deel twee 95

Deel drie 125

Deel vier 223

Bijlage 1 231

VERANTWOORDING 233

NAWOORD

J. A. Leo Lemay

De autobiografie van Franklin en de Amerikaanse droom 235

Het leven van Benjamin Franklin in jaartallen 251

Deel een

Beste zoon,

Ik heb er altijd schik in gehad om verhalen over mijn voorouders te verzamelen. Misschien herinner je je nog dat ik daar onderzoek naar deed onder mijn nog levende familieleden toen jij met mij in Engeland was, en de reis die ik daartoe ondernam. Aangezien ik me nu kan indenken dat het ook voor jou aardig is om de omstandigheden van mijn leven, waarvan je nog maar weinig weet, te leren kennen, en ik verwacht een weeklang niets om handen te hebben in mijn huidige landelijke verblijf, zal ik dat alles voor je opschrijven.

Bovendien heb ik nog andere beweegredenen. Omdat ik ben opgegroeid in armoede en onbekendheid, maar intussen rijkdom en enige roem heb verworven, en mij tot dusver in mijn leven een aanzienlijke portie geluk ten deel is gevallen, zullen mijn nazaten wellicht kennis willen nemen van de middelen waarvan ik, met Gods zegen, met zo veel succes gebruik heb gemaakt; ook omdat die eventueel van pas zouden kunnen komen in hun eigen situatie en om die reden als voorbeeld kunnen dienen.

Welbeschouwd heeft dit geluk me ertoe gebracht te zeggen dat ik, mocht ik het voor het kiezen hebben, ditzelfde leven nog eens met alle liefde zou overdoen, waarbij ik het voorrecht van een schrijver zou willen hebben om in de tweede editie de fouten van de eerste te verbeteren; en zo mogelijk niet alleen de fouten te verbeteren, maar ook sommige duistere voorvallen en gebeurtenissen te wijzigen en gunstiger te laten uitvallen. Mocht dit verzoek echter niet worden ingewilligd, dan nog zou ik op het aanbod ingaan.

Omdat niet te verwachten valt dat je je leven kunt overdoen,

is terugblikken op dat leven dan het beste, dunkt mij; en dan die terugblik zo duurzaam mogelijk te maken, namelijk door hem op schrift te stellen. Daarbij zal ik de bij oude mensen zo natuurlijke neiging niet onderdrukken om over zichzelf en hun eigen daden in het verleden te spreken, en dat zal ik doen zonder last te bezorgen aan anderen, die zich vanuit hun eerbied voor de ouderdom misschien verplicht voelen mij aan te horen; immers, iedereen mag uitmaken of hij dit leest of niet.

Ten slotte – en laat ik het maar bekennen, want als ik het ontken zal niemand het geloven – streel ik hiermee misschien vooral mijn eigen ijdelheid. Ik heb namelijk zelden de inleidende woorden gehoord of gelezen: ‘Ik zeg u, zonder ijdel te willen zijn, enz.’ zonder dat die meteen werden gevolgd door een ijdele opmerking. De meeste mensen veroordelen ijdelheid bij anderen in de mate waarin ze die zelf bezitten, maar als ik ijdelheid tegenkom geef ik die de vrije loop, in de overtuiging dat het de bezitter, en anderen die binnen diens invloedssfeer verkeren, dikwijls ten goede komt. Het is vaak dan ook volkomen normaal wanneer iemand zijn ijdelheid, samen met de andere geneugten des levens, als een godsgeschenk beschouwt.

Over een godsgeschenk gesproken, ik wil in alle nederigheid erkennen dat ik het voornoemde geluk dat mij in het verleden is toebedeeld te danken heb aan Gods voorzienigheid, die mij de weg wees naar de middelen die ik met zo veel succes heb gebruikt. Dat te geloven stemt mij hoopvol, al mag ik er natuurlijk niet van uitgaan dat diezelfde voorzienigheid mij zal blijven begunstigen, of mij zal beschermen tegen een dodelijke steek van een degen, die anderen ook fataal is geworden. Immers, God alleen kent de aard van mijn toekomstig lot en het ligt in Zijn handen ons met droefenis te bezwaren.

De aantekeningen die een van mijn ooms (met dezelfde liefhebberij voor onze familieverhalen) mij eens in handen gaf,

hebben me veel wetenswaardigheden verschaft over onze voorvaderen. Zo leerde ik dat de familie al driehonderd jaar in Ecton, in Northamptonshire, woonde, of zelfs langer (wellicht al sinds de tijd dat men in het hele koninkrijk een achternaam koos en zij de naam ‘Franklin’ – voorheen de naam van een stand¹ – aannamen), en dat ze een eigen stuk land van twaalf hectare bezaten; maar dat ze in hun onderhoud voorzagen door de smidse, die tot zijn tijd in de familie was gebleven, aangezien de oudste zoon altijd voor smid werd opgeleid, een traditie die door hem en mijn vader werd voortgezet bij hún oudste zoons. In het register van Ecton stonden hun geboortedatum, trouwdag en sterfdag aangetekend, maar niet vóór 1555, omdat er voordien geen register werd bijgehouden. Uit het register bleek dat al vijf generaties lang de jongste telg een zoon was, die op zijn

-
- 1 Een ‘franklin’ was een vrije landeigenaar. BF noteert hier: ‘Voor het bewijs dat “franklin” in vroeger tijden de naam van een rang of stand was in Engeland, zie de volgende passage uit De laudibus Legum Angliae (1412) van rechter Fortescue, waarin hij zegt dat gezworenen overal in Engeland gemakkelijk bijeen te krijgen waren.
Regio etiam illa, ita respersa refertaque est possessoribus terrarum et agrorum, quod in ea, villula tam parva reperiri non poterit, in qua non est miles, armiger, vel pater-familias, qualis ibidem Franklin vulgariter nuncupatur, magnis ditatus possessionibus, nec non libere tenentes et alii valeci plurimi, suis patrimoniis sufficientes ad faciendum juratam, in forma preanotata. (Bovendien zijn in datzelfde land zo veel landheren, dat men in elk klein dorp wel een ridder, graaf of landjonker, gewoonlijk Franklin genaamd, zal aantreffen, rijk aan bezittingen, benevens andere vrije landeigenaren en vele yeomen, die op voornoemde wijze een commissie van gezworenen zouden kunnen vormen.)
 Ook Chaucer noemt zijn hereboer een ‘Frankeleyn’. Na lovende woorden over zijn grote gastvrijheid, beschrijft hij hem aldus:
 ‘Een ponjaard en een beurs van pure zijde
 Hingen van zijn ceintuur aan beide zijden.
 Hij was ook drost geweest en raadsvoorzitter,
 Nergens vond je zo’n beste grondbezitter.’
 [Vertaling Ernst van Altena, Ambo 1995]

beurt een zoon had als jongste kind. Mijn grootvader Thomas, geboren in 1598, woonde in Ecton tot hij te oud was om nog te werken, waarna hij introk bij zijn zoon John, een stoffenverver in Banbury in Oxfordshire, bij wie mijn vader in de leer werd gedaan. Daar is mijn grootvader gestorven en daar ligt hij begraven. In 1758 bezochten we zijn graf. Zijn oudste zoon Thomas woonde tot zijn dood in het huis in Ecton en liet het na aan zijn enig kind, een dochter, getrouwd met een zekere Fisher uit Wellingborough; zij verkocht het aan Isted, de huidige landeigenaar.

Mijn grootvader had vier zoons die in leven bleven, te weten Thomas, John, Benjamin en Josiah. Ik zal je zo veel mogelijk over hen vertellen, hoewel ik mijn papieren niet hier heb; als die in mijn afwezigheid niet verloren raken, zul je er nog veel meer bijzonderheden in vinden. Thomas werd door zijn vader opgeleid tot smid, maar hij was een intelligente jongen en werd aangemoedigd tot leren (zoals al zijn broers) door een zekere graaf Palmer, toen de voornaamste man in het district. Hij bekwaamde zich in het vak van schrijver en werd een man van aanzien in zaken die het graafschap betroffen; hij was initiator van alles wat de publieke zaak ten goede kwam in het district en de stad Northampton en in zijn eigen dorp, waarvan wij in Ecton vele voorbeelden te horen kregen, en werd de beschermeling van de toenmalige Lord Halifax. Hij stierf op 6 januari 1702, oude kalender², op de kop af vier jaar voordat ik werd geboren. Het verhaal over zijn leven, dat we van enkele oude bewoners van Ecton hoorden, trof jou, herinner ik me, bijzonder vanwege de overeenkomst met wat jij van mijn leven wist. Was hij op dezelfde dag gestorven, dan zou je bijna in zielsverhuizing gaan geloven, zei je.

John was stoffenverver, van wol, geloof ik. Benjamin was zijdeverver en gezel in Londen. Hij was een getalenteerd man. Ik heb een levendige herinnering aan hem, want hij bezocht

2 Tot september 1752 werd in Engeland de Juliaanse kalender gebruikt.

mijn vader in Boston toen ik nog een jongen was, en woonde enkele jaren bij ons. Hij is zeer oud geworden. Zijn kleinzoon, Samuel Franklin, woont in Boston. Hij liet twee delen in kwartoformaat na met zelfgeschreven poëzie, gelegenheidsgedichten voor zijn vrienden en relaties, waarvan hij mij de volgende voorbeelden stuurde.³

-
- 3 BF noteert hier: 'Mij toegezonden nadat er was gesproken over zijn neiging tot martiale zaken op 7 juli 1710.'

Geloof me, Ben. Het is gevaarlijk werk;
Het zwaard maakt mensen niet alleen maar sterk,
't Doet velen vallen, weinigen weer staan,
Brengt dikwijl armoe, zelden wijsheid aan.
Het vult de stad en 't land met puin en bloed
Terwijl het trots bevordert, luiheid voedt.
Een stad die heden nog welvarend is
Vult oorlog morgen al met droefenis.
Ruïnes, littekens, boosaardigheid,
Volgen in 't kielzog van de oorlogstijd.

Gezonden aan BF in N.E. op 15 juli 1710

Betracht je ouders steeds gehoorzaamheid
En wees voortdurend tot je plicht bereid,
Neig nooit naar luiheid, lust en eigenbaat,
Ja, al ontkom je zo aan menig kwaad.
Altijd bedreigen jou Satan en ik,
Mijd bovenal dus die gemene strik.
Inzicht, deugd, wijsheid, word daarin bekwaam,
Neem 't lijden moedig op je in Christus' naam.
Fnuik valsheid en bedrog bij wat je doet,
Religieus zijn is te allen tijde goed.
Aanbid de Maker van wat in je leeft,
Nu is het tijd dat je Hem alles geeft.
Koester je rein geweten als een vriend,
Laat dat bepalen wat je handelen verdient.
Innerlijk zink je met gebogen knie
Neer voor de God die Eén is in Drie.

Hij had een eigen snelschrift uitgevonden, dat ik van hem heb geleerd maar nooit beoefend, zodat ik het vergeten ben. Ik ben vernoemd naar deze oom, vanwege de bijzondere geneenheid tussen hem en mijn vader. Hij was zeer vroom en woonde vaak preken bij van de beste predikers; een groot aantal van die preken had hij in zijn snelschrift opgetekend. Hij was ook zeer geïnteresseerd in politiek, misschien wel te veel voor iemand van zijn stand. Onlangs viel mij in Londen een door hem aangelegde verzameling ten deel van alle belangrijke pamfletten over openbare zaken van 1641 tot 1717. Tal van delen ontbreken, zoals blijkt uit de nummering, maar er resten nog acht delen in folio en vierentwintig in kwarto en octavo. Een handelaar in oude boeken stuitte erop en omdat ik wel eens bij hem kocht, bracht hij ze naar mij. Mijn oom moet ze hier hebben achtergelaten toen hij naar Amerika ging, meer dan vijftig jaar geleden. In de marges staan veel aantekeningen van zijn hand.

Die onbekende familieleden van ons leefden tijdens de begintijd van de Reformatie en bleven protestants toen Mary koningin was, zodat ze soms gevaar liepen vanwege hun vurige haat jegens het papendom. Ze hadden een Engelse Bijbel, die opengeslagen onder een kruk verstopt was en met koord aan de onderkant en binnenrand vastgemaakt. Telkens wanneer mijn overgrootvader zijn gezin eruit voorlas, zette hij de kruk ondersteboven op zijn schoot en sloeg onder het koord door de bladzijden om. Een van de kinderen stond dan bij de deur op de uitkijk om te waarschuwen wanneer de gerechtsbode eraan kwam, die in dienst was van de Kerkelijke Rechtbank. Was dat het geval, dan werd de kruk weer op zijn poten gezet, met de Bijbel er onder. Deze anekdote is mij verteld door mijn oom Benjamin. De familie bleef trouw aan de Kerk van Engeland tot ongeveer het eind van het koningschap van Charles II, toen enkele dominees, uitgestoten wegens hun non-conformisme,

conventikels⁴ hielden in Northamptonshire, en Benjamin en Josiah zich voor de rest van hun leven bij hen aansloten. De overige familie bleef bij de Anglicaanse Kerk.

Josiah, mijn vader, trouwde jong en bracht zijn vrouw en drie kinderen omstreeks 1682 naar New England.⁵ Aangezien de conventikels bij de wet verboden waren en vaak verstoord werden, besloten vooraanstaande mannen uit zijn vriendenkring naar die contreien te verhuizen en spoorden hem aan hen daarheen te vergezellen om er hopelijk in alle vrijheid hun religieuze overtuiging te kunnen beoefenen. Bij dezelfde vrouw kreeg hij daar nog vier kinderen, en bij een tweede vrouw nog tien, zeventien in totaal. Eens zaten er dertien tegelijk aan tafel, herinner ik me, die allemaal de volwassenheid hebben bereikt en zijn getrouwd. Ik was de jongste zoon en het op twee na jongste kind, en ik werd geboren in Boston, in New England.

Die tweede vrouw, mijn moeder, was Abiah Folger, dochter van Peter Folger, een van de eerste kolonisten in New England, die door Cotton Mather in zijn kerkelijke geschiedenis over dat land (getiteld *Magnalia Christi Americana*) eervol wordt vermeld als een 'godvruchtige, erudiete Engelsman', als ik het me goed herinner. Ik weet dat hij verscheidene gelegenheids-gedichtjes heeft geschreven, waarvan er maar één in druk verscheen, dat ik vele jaren later voor het eerst onder ogen kreeg. Het is een rijmelarijtje uit 1675, passend bij de ongedwongen stijl van die tijd, en het is gericht aan de toenmalige regering. Het pleit voor vrijheid van zedelijk bewustzijn en spreekt namens de baptisten, quakers en andere afgescheidenen die vervolgd werden; het wijt de oorlog met de indianen en andere rampen die het land bezocht hadden aan die vervolging, als

4 Sektarische godsdienstoefeningen.

5 Een van de eerste Engelse nederzettingen in de Nieuwe Wereld, waar veel emigranten uit Europa arriveerden.